

Kájoni János, a humanista muzsikus

1909-ben az *Irodalomtörténeti Közlemények* hasábjain napvilágot látott Seprődi Jánosnak, az akkori Kolozsvári Református Kollégium magyar és latin szakos tanárának, a népzene forrásai és a zenetörténet írásos dokumentumai iránt érdeklődést tanúsító szakembernek a Kájoni-kódexről szóló alapvető tanulmánya. A kódex története és filológiai leírása mellett ismertette Kájoni életét, munkásságát, a kódex úgynevezett tabulatúra hangjegyzését s ennek megfejtését. Ezt oly tudományos pontossággal alkalmazta a kódexben található és abból közlésre kiszemelt anyagra, hogy megfejtése napjainkig tökéletesnek bizonyult. Ugyanitt közzétett a szóban forgó kódex anyagából 25 zeneművet. Ezek alapján jellemezte a kódex anyagát, szövege a magyar és a magyar vonatkozású dallamokról, s meghatározta a kódex helyét a magyar zene történetében.¹

Miért fontos ezt előrebocsátani egy Kájoniról szóló megemlékezésben? Azért, mert e tanulmány megjelenése fordulópontot jelentett a róla szóló irodalomban: itt kezdődik a muzsikus igazi értékelése, ez a tanulmány a Kájoni-renaisszánsz elindítója. Kájoniról ma, a huszadik század utolsó negyedében sem lehet úgy szólni vagy írni, hogy Seprődi megállapításaira, közlésére ne lehetne, vagy éppen séggel ne kellene hivatkozni. Ne tévesszen meg bennünket az, hogy Fabó Bertalanak a magyar népdalról írott köteté — s benne Kájoniról szóló passzusa — 1908-ban, tehát Seprődi tanulmánya előtt jelent meg. A Kájoni-példákat Seprődi juttatta el Fabóhoz, akinek megfejtései azonban csak kellő kritikával hasznosíthatók.²

Mit tudott a zenei világ — s általában a művelődéstörténet — Kájoniról, Seprődi tanulmányának megjelenése előtt? Szórványos utalások jeleztek létét, mint például Simonchicz Ince *Dissertatiójában*, 1754-ből — a székely ábécé kapcsán. Toldy Ferenc említette nevét a *Cantionale* révén, 1867-ben. Viszonylag bővebben szövege róla 1870-ben Bartalus István, *Organo Missale* című gyűjteményéből közölve is részleteket. A századforduló táján felbukkant neve egy-egy írásban, egy-egy lexikonban — Rupp Kornél, Négyesy László, Dankó József, Fischer Károly Antal aláírásával. A századforduló előtt olyan alapvető könyvészeti munkákban olvasható róla summázó cikk, mint a Szinyei Józsefé, Szabó Károlyé vagy Petrik Gézáé. Kéziratok munkái szerzetestársainak szűk körében őrizték meg nevét, tartották fenn emlékét. Igen vázlatos életrajzát, saját festésű arcképének másával Simon Jukundián népszerűsítette elsősorban ismerősei körében a múlt század utolsó negyedében.³

1903-ban Ráduly Simon — akit Seprődi ferences szerzetesként, Jenáki Ferenc egyházmegyei áldozópapként, Domokos Pál Péter csíksomlyói paptanárként említ — a kolozsvári egyetemen szinte ötfélszáz negyedrét-oldal terjedelmű dolgozatot nyújtott be a tanárvizsgáló bizottságnak. Ez az arányaiban és adatgazdagságában egyaránt imponáló szakvizsga-dolgozat felkeltette Széchy Károly egyetemi tanár érdeklődését, s kiadásra javasolta a munkát. Ráduly váratlanul távozott az élők sorából, mielőtt sajtó alá rendezhette volna munkáját, mely egyúttal a XVII. századi erdélyi művelődéstörténetről is részletes képet festett. Nemsokára meghalt Széchy Károly is, aki Ráduly után elvégezhetette volna ezt a teendőt. Seprődi Széchy révén ismerte meg Ráduly dolgozatát, s fel is használta az irodalmi tekintetben szakavatott munkát: Kájoni műveinek jegyzékét ennek alapján állította össze és tette közzé említett tanulmányában. Bár Seprődi külön is felhívta a figyelmet a kiselejtés veszélyére, Ráduly kéziratának nyoma veszett.⁴ Művelődéstörténetünk nagy szerencséjére Seprődi átmentette és közzé is tette a kódexre és Kájoni életére, munkásságára vonatkozó fontosabb adatait.

Seprődi említett tanulmánya után fél évtizeddel Kájoni énekeskönyveinek forrásait mutatta ki Jenáki Ferenc.⁵ A következő évtizedek mindegyike gazdagította egy-egy részletkérdés megoldásával a Kájoni-irodalmat. A harmadik évtizedben a kódex első íróit mutatta be Boros Fortunát.⁶ Ugyanettől az időtől kezdve népszerűsítette rokonszenves alakját, értékes munkásságát — magyar és idegen nyelvű lexikoncímzavak keretében és széles körben ismertté vált jelentős tanulmányokban — Szabolcsi Bence.⁷ A csíki énekeskönyvek kapcsán Kájoni munkásságáról is szólt Domokos Pál Péter, majd ismertette az általa felfedezett, csíksobotfalvi kézira-

Elhangzott 1980. november 14-én a Kolozsvári Esték keretében, Kájoni születésének 350. évfordulója alkalmából.

tot.⁸ Bartha Dénes Erdély zenetörténetébe szerves mozzanatként illesztette be szerzteágzó tevékenységét.⁹ Vele egyidőben George Simonis tanulmánya a kódexről készített fényképekkel bővítette a róla szóló irodalmat.¹⁰ Marțian Negrea Seprődihez képest néhány új művel — balettekkel s egy Schütz-töredékek — gyarapította a kódex zenei anyagára vonatkozó ismereteinket, s először utalt a román anyag bővebb voltára. Munkájának fontosságát George Breazu is hangsúlyozta a kótetről szóló recenzióban.¹¹ Az ötödik évtizedben Papp Géza tette közzé Kájoni másik zenei gyűjteményének, az *Organo Missalénak* tematikus jegyzékét.¹²

A hatodik évtizedtől kezdve a kódex korábról ismert anyaga újabb közlésekben tűnt fel — Lakatos István és Gheorghe Merișescu közös tanulmányában, Romeo Ghircioașiu román zenetörténeti adalékaiban, Octavian Lazăr Cosma zenei krónikájában, Petre Brâncuși kompendiumában, zenetörténeti összefoglalóiban, Vasile Mocanu kötetében, legutóbb pedig Gheorghe Ciobanunak a román zene forrásait bemutató kötetében.¹³ Ghircioașiu és László Ferencnek a kódexről, Sigismund Toduțának magáról Kájoniról szóló írása, Seprődi és Szabolcsi tanulmányainak újraközlése, Viorel Cosma két változatban is közölt lexikoncímiszava, Doru Popovici írása és összegező megállapításai, Benkő Andrásnak a kódex táncanyaga néhány stílusvonását nyomon követő dolgozata, s végül az utóbbi esztendő legjelentősebb mozzanataként a *Cantionalénak* Domokos Pál Péter gondozásában való megjelenése Domokos gyűjtötte dallamokkal s az általa új adalékokkal gazdagított Kájoni-portré jelzi a Kájoni-irodalom fontosabb zenei állomásait.¹⁴

Kájoninak azonban nemcsak zenei munkásságát tartja számon a művelődéstörténet. Általános vonatkozásban Karácsonyi János (1921), Boros Fortunát (1922, 1924, 1926), Németh Gellért (1926), Nicolae Drăganu (1927), Nicolae Grigoraș (1934), Valeriu Bologa (1955), újabban pedig Antal Imre (1968), Papp Ferenc (1972), Bálint András (1976), Spielmann József (1976), Spielmann Mihály és Miklóssy V. Vilmos (1977—1979) idézte alakját, munkásságát. E vázlatos, adatszertű számbavételből is kitűnik a Kájoni-irodalom két — az 1909 előtti és utáni — szakaszának minőségi különbsége, a Ráduly, illetőleg Seprődi elindította folyamat tetőzése.

Az újabb és gazdag irodalom ellenére a Kájoni-kutatás nem tekinthető lezártnak. Életének és munkásságának két- vagy többféleképpen értelmezett mozzanatai várnak eldöntésre, fehér foltjai pedig felderítésre. És kérdés, előkerül-e a második világháború forgatagában eltűnt vagy elveszett kódex, s így törleszthető-e Kájonival szembeni legsúlyosabb adósságunk: e kéziratának teljes, tudományos feldolgozása és közzététele.

Ráduly nyomán úgy tudjuk, hogy születésének helye a Kolozs megyei Jegenyé; születésének éve a legtöbb forrásban 1629, Seprődi 1629 végére vagy 1630 elejére teszi, s két adattal meg is indokolja. Szülei a kiskájoni Haller-birtokról Jegenyére került és katolikus vallásra tért románok. Kájoni maga román származását több alkalommal is jelezte. Alsóbb tanulmányait egyesek szerint Csíksomlyón, mások szerint a születési helyéhez közelebb eső Kolozsmonostoron végezte. Tizenhét éves korától biztosabb talajon jár a kutatás. 1647-től Csíksomlyón találjuk próbaéven a ferenceseknél, majd 1648 szeptemberében tette le a szerzetesi fogadalmat ugyanott. Innen Nagyszombatba került, ahol teológiai tanulmányait végezte, s 1655 szeptemberében szentelték pappá. 1661-től rendi tanácsos, 1675-től — választás alapján — többször is a custodia őre, illetőleg a rendház főnöke Csíksomlyón, Mikházán és Szárhegyen. 1676 decemberében általános püspöki helynök — utódlási joggal —, s két esztendő múlva a püspöki szék elfoglalására kapott utasítást Rómából. Ezt a magas tisztséget azonban áskálódások miatt nem fogadta el, megmaradt továbbra is a rend keretében, az egyszerű szerzetesi életforma keretei között. Az 1661-es tatárdúlás után templomot, iskolát építtetett újjá, helyreállította a rend pénzügyeit. 1675-ben az ő kezdeményezésére épült fel a csíksomlyói nyomda, s kezdte meg munkáját Kassai Andrással, a képzett betűvésővel és másokkal. E kézisajtó révén sok értékes munkával ajándékozta meg az erdélyi és a moldvai szellemi életet.

Halála időpontját Seprődi — Simon Jukundián és Ráduly nyomán — 1687. április 23-ában állapította meg. Ezt Jenáki április 25-ére módosította, s a harmadnapra való temetés valóban Jenákit igazolja. Mocanu tizenegy esztendővel későbbre teszi halálát, s véleménye szerint az 1687—1698 közötti időszakot részben Bákóban, részben Esztelneken és Csíksomlyón töltötte volna.

A Kájoni-irodalom 23-24 címet tart nyilván kéziratossá és nyomtatásban megjelent munkáiból. Tartalmi szempontból találunk köztük egyházi irodalmat (predikációkat), világi irodalmat (latin—magyar versgyűjteményt, fordításokat), kolostori rendtartást, két kalendáriumot, székely ábécét, két herbáriumot, történelmet (az ún. *Fekete könyv* a custodia története 1650—1684-ig). A többi — a címjegyzék fele — zenei vagy zenei vonatkozásokat is tartalmazó munka. A zenei címek ön-

magukban is széles körű érdeklődésre vallanak, köztük a *Cantionale Catholicum* (szépen csengő régies címmel), az *Organo Missale* (több értékes magyar litánia-dallammal, így a Kájoni szerezte *Missa Siculorum*mal s a Kájoni által három szólamra feldolgozott *Dies irae*val), a *Sacri Concentus* (Viadana-másolatokkal) s a *Kájoni-kóde*x címmel ismertté vált nagy zenegyűjtemény — részben népi táncdallamokkal egyszerű virginálátiratban, 1634—1671-ből.

Kájoni életműve sokoldalúságról, polihisztor-beállítottságról tanúskodik. A zenéírás különös előszeretettel emlegeti muzsikus mivoltát, s nem alyptalanul. Az eddigi, fennebb jelzett, Kájoniról szóló irodalom tekintélyesebb része a muzsikus Kájoni alakjához és munkásságához kapcsolódik, ezek közül nem egy önálló kötet. Muzsikus mivoltát ő maga hangsúlyozta (a *Hortulus Devotionis*, *Organo Missale*, *Sacri Concentus*, *Antiphonae de Sanctis Ordinis Minorum* lapjain). A kor gyakorlata szerint a hangszeres muzsikus hangszerének javítója, ritkább esetben készítője, építője is. Kájoni az utóbbi csoportba sorolható, hiszen már fiatal korában — 1647-ben — a rendi vezetők orgonavásárlás feladatával bízzák meg, a megvásárolt és felszerelt prázsmári orgona mintájára újjáépítette a tatárok által 1661-ben felgyújtott somlyói orgonát, felépítette a szárhegyit, a mikházit, a székelyudvarhelyit, sőt egyesek szerint a bákóit is. 1656-ban virginált is készített.

Gyakorló muzsikusként orgonistákat is nevelt a rend keretén belül. A feljegyzések szerint többek között Alfalvi Pétert és Ferenczi Miklóst vezette be az orgonajáték művészetébe. E munkájában tananyagként használhatta a másolt orgonadarabokat. A *Cantionalé*ban szűkszávú zeneelméletet is közölt kántorok és muzsikuskok számára. Ez a néhány pontba sűrített anyag hosszú időn át szolgált kezdő fokón a zenei ismeretek megalapozására.

Gyűjtő-, rendszerező- és szerkesztőmunkájának a gyümölcse mindenekelőtt a nyomtatásban is megjelent, 820 egyházi énekszöveget tartalmazó *Cantionale*. Ez az énekeskönyv századokon át széles földrajzi körben nyújtott értékes anyagot az anyanyelvű énekléshez. Őszinte csodálatra készítet az a tekintélyes irodalom, amely a *Himnuszgyűjtemény*ben, az *Organo Missalé*ban, a *Sacri Concentus*ban, a nevét viselő kódexben s a többször említett *Cantionalé*ban együtt áll.

A muzsikus Kájoni egyéniségének humanista vonásait talán egyetlen gyűjteménye sem tükrözi világosabban, mint a kódex. Mint ismeretes, e gyűjtemény Kájoninak két szerzetestársa — Seregély Mátyás és Tasnádi Bálint — kezdte írni-másolni. Kájoni Mikó Istvántól kapta ajándékba 1652-ben, s az üresen maradt helyekre illesztette be az általa másolt darabokat. Ma a kódexből csak azt ismerjük, amit Seprődi, Negra, Szabolcsi megfejtett és közzétett, s ami hármójuk, valamint a Simonis, illetőleg Domokos által mutatványként közölt fényképről leolvasható. Péter Kájoni egyéni használatra, művészi szórakozására egyházi énekeket, műveket rögzített — a *Messias iam venitet*, a *Stabat matert*, a *Gazdag siralmát*, a *Schütz-kórus* részletét s még ki tudja, hány egyéb darabot. Ezek mellett azonban a szerzetesi cella csendjében a páter virginálján megszólalt Balassi Bálint könyörgése: *Bocsásd meg Úristen*, elhangzott *A nyúlének*, *Lupul vajdáné éneke*, *Tegnap groff halála*, a *Kánai menyegző* s ami még meglepőbb — egész sor egyszerűen táncnak, choreának nevezett, egyik-másik esetben címmel is ellátott darab (például *Pajkos*, *Lapockás*, *Változó*, *Nyiri*, *Román*, *Román kettős* vagy *Mikes Kelemen*, *Apor István*, *Apor Lázár* tánca). Lejegyzett két szöveges, úgynevezett *madrigál zingaricát* is. A kelet-európai, pontosabban: erdélyi táncanyag mellett számos darab képviseli a korabeli Nyugat-Európa világi zenéjét — *baletthé*, *ricercare*-ok, *corante*-ok, *laufok*, *allemande*-ok *paüanák*, *volták*, *gagliardák*, *passamezzók*, *sarabande*-ok és *branle*-ok. Ha a nyugat-európai anyag szerzőinek e kódexben fellelhető tekintélyes során végigfutunk, elcsodálkozhatunk azon, hogy Kájoni, a kor szűk információs lehetőségei ellenére, milyen tájékozott. Korábbi és kortárs zeneszerzők művei egyaránt jelen vannak itt. Jacob Handl (alias Gallus, 1550—1591) képviseli az egyik pólust, Andreas Hammerschmidt (1611—1675) a másikat. A századnyi időszakot rajtuk kívül Hieronymus Praetorius (1560—1629), Lodovico Grossi da Viadana (1564—1645), Hans Leo Hassler (1564—1612), Alessandro Grandi (?—1630), Adriano Banchieri (1568—1634), Giovanni Valentini (1582/3—1649), Melchior Franck (1580?—1639), Gasparo Casati (?—1643), Giovanni Rovetta (1596?—1668), Heinrich Schütz (1585—1672) és Orazio Tarditi (1602—1677) tölti ki.

Seprődi még úgy vélte, hogy több kisebb-nagyobb darab Kájoni műve, Szabolcsi Bence ezek egyikét-másikat korábban keletkezettnek minősítette.

Az erdélyi dallamokat Kájoni a barokk általános szokásához híven két szólamban rögzítette: az énekszólam, illetőleg a táncdallam alá a kíséret basszusát helyezte (de számokkal itt nem utal a kíséző akkordokra). Így Daniel Speer és mások mellett az elsők között dolgozott fel a kor ízlésének megfelelően ilyen anyagot. Ismerve a barokk gyakorlatot, feltételezhetjük, hogy Kájoni lejegyzett dallamai

nem ebben az egyszerű formában hangzottak el, hanem színesebben, kiegészített harmóniákkal.

Hogyan sáfárkodik az utókor Kájoni zenei hagyatékával?

Kétszáz éven át csak egészen szűk kör ismerte tevékenységét. Ez azzal magyarázható, hogy halála után a hivatalos felfogás háttérbe szorította; Luther, Szegedi, Sztárai és Geleji Katona énekeinek, Szenci Molnár fordításainak felhasználása miatt az eretnekség gyanújával is illette, s így kizárta a szélesebb érdeklődés köréből. Mindössze nélkülözhetetlen énekeskönyve — a *Cantionale Catholicum* — látott napvilágot, módosításokkal, szinte fél század múltán (1719). Harmadik kiadásáig (1805) több mint egy évszázadnak kellett eltelnie. Három századnak és néhány esztendőnek míg Domokos Pál Péter hosszas és elmélyült kutatómunka nyomán feloldotta Kájoni nótaulásait, s a legvalószínűbb dallamok megállapításával adta az olvasók-éneklők kezébe.¹⁵

Furcsa paradoxon: a zene világában Kájoninak, az egykori ferences szerzetesnek, neve a kódexben megőrzött és különböző összetételű együttesek számára feldolgozott dalok és táncok révén hangzik el egyre gyakrabban. E dallamoknak mintegy tucatnyi feldolgozásáról tud a zenetörténet. Ezek sorát Siklós Albert indította el századunk harmadik évtizedében hegedű-zongorasvitjével (1925) és zenekari rapszodiájával (1929). Három évtized múlva lépett nyomába Farkas Ferenc fúvóskvintette (1953) és ugyancsak hegedűre és zongorára alkalmazott modernebb sorozatával (1958). Az utóbbi évtizedekben tovább gazdagodott ez az irodalom egyrészt újszerűbb értelmezésű, másrészt a régi zene légkörét korabeli hangszerek színével üdítően felfrissítő átírásokkal. Így látott napvilágot és hangzott el Eisikovits Mihály *Régi erdélyi táncok* című, zongorára komponált sorozata (1960), Bács Lajos fúvós-, Doru Popovici vonózenekari ciklusa (1968, 1970). A Fancsali János vezette Consort-együttes 1973 óta szólaltat meg az ország különböző városai-ban a kódex vokális és hangszeres darabjaiból. Ifjabb Kostyák Imre a vonósnégyes hangszínekészletét választotta alapul táncszvitjében (1974). Szabó Csabának a *Missae Sicularum* Kyrie témájára írott *Passacagliája* 1975-ben hangzott el először a Marosvásárhelyi Rádióban. Szegő Péter a kolozsvári *Musica Antiqua* sajtós, a csőr-fuvola-család nyújtotta lehetőségekhez alkalmazta feldolgozásait (1979). Legutóbb Constantin Răpa vegyeskarra írta át a kódex három darabját (1980).

Születésének három és fél százados évfordulója alkalmából emlékezünk Kájoni-ra, a XVII. századi Erdélynek csendes, szerény, befelé forduló, széles látókörű szülöttjére, aki következetes szorgalommal, kemény munkával, nehéz körülmények között igyekezett elsajátítani mindent, amire alkalma nyílt. Érdeklődési köre magas szinten ölelt fel egyházi tudományt, természetismeretet, történelmet, költészetet, egyházi és világi zenét, nyomdatechnikát és hangszerépítést. A megszerzett tudást szűkebb vagy tágabb értelemben vett közösségének szolgálatába állította ő is, mint az Apáczaiak, a Pápai Páriz Ferencek, a Misztótfalusi Kis Miklóskok, Mihael Halici-ók. E népszolgálatban nem utasított vissza semmilyen feladatot, ha értelmét látta. Ha a sors úgy hozta, kevésbé tetszetős, fényes kimenetellel nem kecsegtető, de — a segítség reményében, embertársa érdekében — felelősségteljes misszió elől sem zárkózott el. Vállalta származását akkor is, amikor elhallgathatta volna, de szorgalmi óhajtott a szélesebb körben is azt a közösséget, amelynek fontos szerepköröket betöltő tagja lett: nyomtatott énekeskönyvének előszavában a szülőföld iránti szeretetét és a hazához való ragaszkodását is megfogalmazta.

A képzett elméleti és gyakorlati muzsikussá léleslátásával figyelt fel az együttélő népek szellemi, művészi értékeire — népdalaira, néptáncaira. Egyformán becsülte azokat, és azonos szinten, azonos módon gyümölcsoztette, így építette be saját zenekultúrájába. Az egyházi férfi meglátta a világi értéket, a katolikus énekköltészet kiemelkedő tudósa elfogulatlanul ismerte fel a protestáns énekesanyag helyét és hatását. Az értékek válogatásánál és a jövő számára való átmentésénél a forrásokat hitelesen használta fel, az ezeknek kijáró tisztelettel, amely a Kájoni-portrénak külön is figyelemreméltó vonása.

Kájoni példája azt mutatja, hogy a szűk szerzetesi cella nem zárta el a világot a tudni és látni vágyó elől; így humanista mivolta, reneszánsz típusú európaisága révén közvetíthetett a nyugati zenekultúra eredményeiből, stilizált feldolgozásaival kísérletezhetett a délkelet-európai népdalnak és főleg a néptáncnak nyugat-európai keretben való szintézisével. Életművének, emberi magatartásának kicsengése: benne élni korunkban, a valóság talaján állva feladatot vállalni a közösség szolgálatában, vállalni kötelezettségeink teljesítése közben megismerve, tisztelve és kölcsönösen megbecsülve egymást. Kájoni emberként, tudósként és nem utolsósorban muzsikusként érdemelte ki az őt igazán ismerők ragaszkodását. Példamutató egyénisége, életművének jelenünket is gazdagító értékei méltán állítják az egyre hálásabb utókor érdeklődési körébe, hogy ne csak időnként méltassa figye-

lemre, hanem szeresse, tisztelje, éljen az általa örökre hagyott kincssel, és vonja le, hasznosítsa a felkínált tanulságokat.

JEGYZETEK

1. *A Kájoni-codex irodalom- s zenetörténeti adalékai.* Irodalomtörténeti Közlemények, 1909. 129—146., 282—301., 385—424. Újraközlés: *Seprődi János válogatott zenei írásai és népzenei gyűjtése.* Buk., 1974. 187—252. Továbbiakban: *Seprődi 1974.* — Uő: *A Kájoni-codex dallamai.* Akadémiai Értesítő, 1909. 61—70.
2. *A magyar népdal zenei fejlődése.* Bp., 1908. 207—212. — *Sprődi 1974.* 113—120.
3. *Seprődi 1974.* 187., 192—193.
4. *I. m.* 193—194.
5. *Kájoni János énekes könyve és forrásai.* Kvár, 1914.
6. Boros Fortunát: *A Kájoni-kódex első írói.* Erdélyi Irodalmi Szemle, 1924. 261—262.
7. Szabolcsi Bence: *A régi magyar zenetörténet problémái.* Budapesti Szemle, 1924. 285—302., ill. ennek német nyelvű változata (*Probleme der alten ungarischen Musikgeschichte.* Zeitschrift für Musikwissenschaft, 1924/25. 647—654., 1925/26. 140—145., 342—360., 485—498.). — Uő: *A magyar zenetörténet kézikönyve.* Bp., 1947. (és újabb kiadásai). — Uő: *A XVII. század magyar világi dallamai.* Bp., [1950.], ill. *A magyar zene évszázadai I.* Bp., 1959. 281—372. — Szabolcsi Bence—Tóth Aladár: *Zenei Lexikon I.* Bp., 1930. 529—530., ill. 1965. II. 291. — Fr. Blume (szerk.): *Die Musik in Geschichte und Gegenwart VII.* Kassel—Basel, 1958. 434. stb.
8. *Csiki énekeskönyvek.* In: *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára.* Szerk. Csutak Vilmos. Sepsiszentgyörgy, 1929. 102—112. — Uő: *A csíkcsofotfalvi Kájoni Kézirat.* Irodalomtörténeti Közlemények, 1929. 209—214., ill. *Zenei Szemle I.* 1929. 25—30.
9. *Erdély zenetörténete.* Bp., 1936. 13—14., 42—44.
10. *Din începuturile muzicii românești.* Ioan Căianu. Craiova, 1936. (Victoria Dragoș-Ursu recenziojával. In: *Muzică și poezie*, 1937. 3: 30.)
11. Marțian Negrea: *Un compozitor român ardelean din secolul al XVII-lea. Ioan Căiani.* Craiova, [1940]. — George Breazu: *Pagini din istoria muzicii românești IV.* Buc., 1977. 263—264.
12. *Kájoni János orgonakönyve.* Bp., 1942. Különnyomat a *Magyar Zenei Szemle* 5. számából (133—155.).
13. Lakatos István—Merișescu Gheorghe: *Román—magyar zenei kapcsolatok a múltban*, ill. *Legături muzicale româno-maghiare dealungul veacurilor.* Cluj-Kvár, 1957. 11—15., ill. 14—18. — Romeo Ghircolășu: *Contribuții la istoria muzicii românești I.* Buc., 1963. 202—207. — Uő: *Les mélodies roumaines du XVIe—XVIIIe siècles.* Musica Antiqua Europae Orientalis I. Warszawa, 1966. 431—439. — Petre Brâncuși: *Istoria muzicii românești.* Buc., 1969. 64—67. — Uő: *Muzica românească și marile ei primeniri I.* Buc., 1978. 199—207. — Vasile Mocanu: *Ioan Căian.* Buc., 1973. — Octavian Lazăr Cosma: *Hronical muzicii românești I.* Buc., 1973. 291—305. — Gheorghe Ciobanu: *Izvoare ale muzicii românești II.* Buc., 1978. 49—51.
14. Sigismund Toduță: *Indemnul lui Ioan Căiani.* Tribuna, 1958. 6:10. — R. Chircolășiu: *Codex Căiani.* Steaua, 1958. 8:92—95. Viorel Cosma: *Compozitori și muzicologi români.* Buc., 1965. 66., ill. *Muzicienii români. Compozitori și muzicologi.* Buc., 1970. 108—109. — Doru Popovici: *Muzica corală românească.* Buc., 1966. 11—12. — Uő: *Începuturile muzicii culte românești.* Buc., [1967.] 12—13. — Uő: *Cercetînd vechi codice muzicale românești.* Astra, 1968. 7. 16—17.; László Ferenc: *300. Hargita Kalendárium*, 1976. 60—61. — Miklóssy V. Vilmos: *Mikor virginat csináló valemek.* Muzsika, 1978. 2:44., ill. *Hargita Kalendárium*, 1978. 82. (ez utóbbi Zepezčaner Jenővel). — Benkő András: *Elemente structurale în unele dansuri din „Codicele Căiani”.* Cu ocazia împlinirii a 350 de ani de la nașterea muzicianului. *Lucrări de muzicologie XII—XIII.* 1979. 23—38. — Kájoni János: *Cantionale Catholicum.* Domokos Pál Péter gondozásában és gyűjtött kottáival kiegészítve. „...édes Hazámnak akartam szolgálni...” Bp., 1979. 151—1291. — Domokos Pál Péter: *Kájoni János. I. m.* 99—149.
15. Wilhelm András: *Egy életmű summája.* Muzsika, 1979. 11:41—43.